

POLSKO-ROSYJSKIE RELACJE KULTURALNE

Raport z badania opinii publicznej
zrealizowanego w Polsce dla Centrum
Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia

Warszawa 2020

Raport z badań opinii publicznej

POLSKO-ROSYJSKIE RELACJE KULTURALNE

Raport z badania opinii publicznej
zrealizowanego w Polsce dla Centrum
Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia

Warszawa 2020

CENTRUM
POLSKO-ROSYJSKIEGO
DIALOGU I POROZUMIENIA

Raport z badań opinii publicznej

Sondaż: ARC Rynek i Opinia

Analizy i raport: Małgorzata Milczarczyk, Krzysztof Szczerbacz, Łukasz Mazurkiewicz

© Copyright by Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia 2020

Projekt graficzny i skład: Studio 27 (www.studio27.pl)

Foto na okładce: aerogondo / Adobe Stock

ISBN 978-83-64486-84-5

Wydawca

Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia

ul. Jasna 14/16A, 00-041 Warszawa

tel. + 48 22 295 00 30

fax + 48 22 295 00 31

e-mail: cprdip@cprdip.pl

www.cprdip.pl

Spis treści

■ Wprowadzenie – tło i cel badania	4
■ Informacje o badaniu	6
➤ Atrakcyjność kultury rosyjskiej i stosunek do niej	9
➤ Znajomość kultury rosyjskiej	14
➤ Współpraca w dziedzinie kultury	25
■ Podsumowanie	30

Wprowadzenie

– tło i cel badania

Sfera kultury i współpraca w tej dziedzinie pomiędzy Polską a Rosją to obszar, z którym zawsze wiązano w Polsce wielkie nadzieje. Nie przypadkiem Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia (CPRDiP) – zleceniodawca omawianych tu badań – ma m.in. za zadanie upowszechnianie w społeczeństwach polskim i rosyjskim wiedzy o kulturze i dziedzictwie obu narodów. Działania w tej właśnie dziedzinie to często szansa na dialog i łagodzenie napięć, jakich nie brakuje w ostatnich latach w stosunkach polsko-rosyjskich.

W badaniu „Polska-Rosja. Diagnoza społeczna 2020”, przeprowadzonym na zlecenie CPRDiP w czerwcu 2020 roku, 33% Polaków opowiadało się za współpracą kulturalną i społeczną z Rosją bez ograniczeń, ponieważ to „najlepszy sposób na tłumaczenie Rosjanom własnych racji i poznawanie perspektywy sąsiada”. Kolejne 52% respondentów było za taką współpracą w ograniczonym stopniu, co wynikało z obaw przed manipulacjami i dezinformacją ze strony władz rosyjskich. Można zatem powiedzieć, że współpraca z Rosją w sferze kultury spotyka się z poparciem zdecydowanej większości Polaków. Taka postawa współgra z dominującym w Polsce przekonaniem o „rozdzielności” spraw politycznych i geostrategicznych od wymiaru społecznego, ludzkiego, a więc związanego także ze sferą kultury i sztuki.

Znaczenie tego obszaru i jego spory potencjał dla poszukiwań dialogu z Rosjanami skłoniły CPRDiP do zlecenia badania opinii publicznej poświęconego wyłącznie tej tematyce. Jego głównym celem było rozpoznanie aktualnego stanu wiedzy Polaków o kulturze rosyjskiej, znajomości i zainteresowania jej różnymi dziedzinami, a także mediów, za pośrednictwem których

stykają się ze wspólnymi przedsięwzięciami kulturalnymi.

Jakie zatem miejsce zajmuje kultura rosyjska w świadomości polskiej opinii publicznej? Czy udaje jej się trafić do polskiego odbiorcy, a jeśli tak – to jakimi kanałami? Jakiej jej atrybuty są szczególnie dla Polaków atrakcyjne? Co sądzą badani o wydarzeniach promujących rosyjską kulturę w Polsce i polską w Rosji? Jaki wpływ na polsko-rosyjską współpracę kulturalną ma sytuacja polityczna?

To tylko część pytań, na które odpowiadałi respondenci w prezentowanym tu badaniu. Jego wyniki warto wiedzieć w szerszym kontekście, jaki wyznaczają współczesne realia komunikacyjne. Z jednej strony, dzięki nowym technologiom dostęp do najbardziej nawet niszowych treści nigdy nie był tak łatwy i szeroki. Z drugiej – w Polsce, tak jak w wielu innych krajach, mamy do czynienia z dominacją zachodniej kultury masowej, obecnej w większości kanałów dystrybucji treści kulturalnych. Kontakt z kulturą rosyjską wymaga więc w tych realiach większej aktywności odbiorcy, który musi tych treści raczej poszukiwać, gdyż nie jest na nie ekspozowany w życiu codziennym.

Nie bez znaczenia jest także naturalny powód odruch zainteresowania kulturami krajów innych niż Rosja po dekadach „urzędowej” obecności kultury rosyjskiej w Polsce. Silniejsze więzi, jakie połączyły Polskę z krajami Zachodu, mają też swoje odbicie w nowym kulturalnym pejzażu, jaki ukształtował się w ciągu ostatniego trzylecia. Po roku 1989 polscy odbiorcy raczej nie mieli więc zbyt wielu okazji do kontaktu z treściami rosyjskiej kultury, zwłaszcza współczesnej, która właściwie zniknęła

z głównych mediów. Jeśli dodamy do tego obrazu zaniechanie nauczania języka rosyjskiego na tak masową skalę, jak miało to miejsce w okresie PRL, można mówić o pewnym przerwaniu bieżącego kontaktu z kulturą rosyjską u polskiego odbiorcy.

Także masowy odbiorca rosyjski, w latach komunizmu mający spore szanse natrafienia na polskie filmy, seriale czy piosenki w sowieckich

mediach, dziś jest raczej odcięty od współczesnej kultury polskiej. Tu także mamy do czynienia z wyraźną luką.

Oto tło badania, którego wyniki zawiera prezentowany raport. Potwierdza on, jak się wydaje, słuszność założenia, że to właśnie sfera kultury i współpracy kulturalnej daje największe nadzieje na dialog i porozumienie, tak odległe obecnie w innych dziedzinach życia.

Informacje o badaniu

Metodologia

Badanie miało charakter pomiaru ilościowego, zrealizowanego metodą wywiadów telefonicznych wspomaganych komputerowo (CATI).

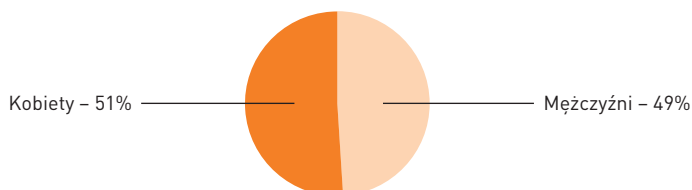
Badanie przeprowadzono na próbie 1007 dorosłych Polaków, reprezentatywnej dla struktury Polski pod względem: płci, wieku, wielkości miejsca zamieszkania i województwa.

Pomiar realizowany był w dniach 24 września – 8 października 2020 r.

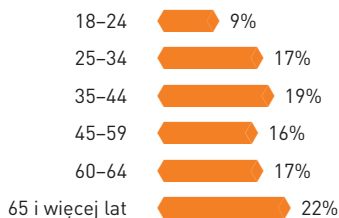
Na części wykresów dane nie sumują się do 100%. Sytuacja taka występuje w pytaniach wieloodpowiedziowych. W przypadku pytań z możliwą jedną odpowiedzią, minimalne odchylenia od 100% wiążą się z zaokrągleniami procentowania.

Struktura próby została przedstawiona na wykresach 1–6.

Wykres 1. Płeć

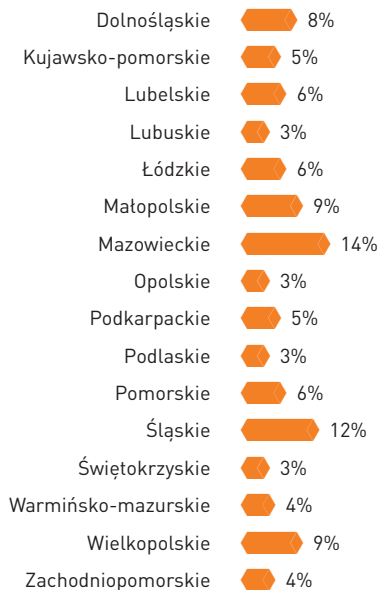
Wykres 2. Wiek

Wykres 3. Wykształcenie

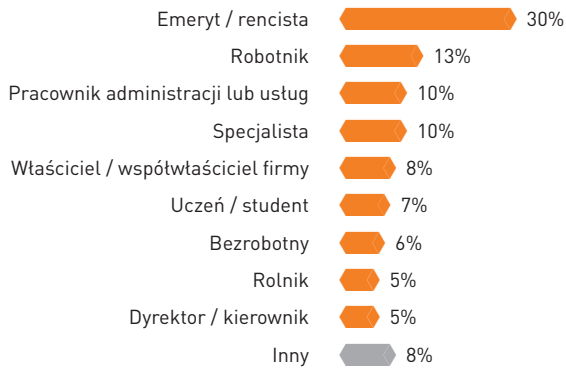

Wykres 4. Województwo

Wykres 5. Wielkość miejscowości

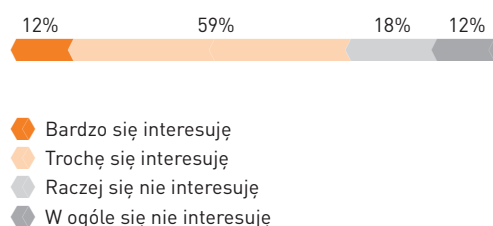
Wykres 6. Sytuacja zawodowa

Atrakcyjność kultury rosyjskiej i stosunek do niej

Pierwsze pytania zadawane respondentom dotyczyły ich uczestnictwa w kulturze, bez wskazywania jeszcze, że dalsza część wywiadu dotyczyć będzie kultury rosyjskiej. Zdecydowana większość Polaków deklaruje zainteresowanie kulturą i sztuką. Aż 71% respondentów twierdzi,

że poszukuje informacji o różnego rodzaju wydarzeniach kulturalnych. Żadnego zainteresowania taką tematyką nie wykazuje jedynie 12% ankietowanych osób, kolejne 18% „raczej się nie interesuje” kulturą i sztuką.

Wykres 7. Zainteresowanie kulturą i sztuką wśród Polaków

W jakim stopniu interesuje się Pan(i) kulturą i sztuką? Chodzi o poszukiwanie informacji o wydarzeniach kulturalnych (typu: pojawianie się nowych książek, koncerty, projekcje filmowe, wystawy, spektakle, festiwale).
Podstawa procentowania: wszyscy respondenci.

Za najczęściej wybraną aktywność w dziedzinie kultury wśród Polaków można uznać czytanie książek. 43% respondentów sięgnęło po jakąś pozycję literacką w ciągu ostatniego miesiąca. W perspektywie ostatnich dwóch lat zrobiło to aż 80% badanych osób. Tak wysoki wynik może zaskakiwać, zwłaszcza w kontekście

innych dostępnych badań¹. Jednak na tak wysokie wskazania mogły nałożyć się takie czynniki, jak pandemia i związana z tym izolacja społeczna (Polacy mają więcej czasu na czytanie lub inne formy uczestnictwa w kulturze) czy też niechęć do przyznania się przed ankierem, że nie przeczytało się żadnej książki.

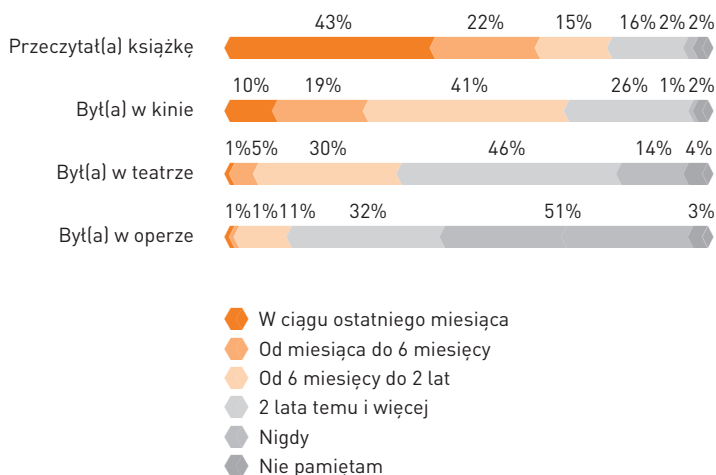
¹ Według danych z Badania Czytelnictwa realizowanego przez Bibliotekę Narodową w 2019 r. 39% Polaków przeczytało przynajmniej jedną książkę w ciągu roku. Źródło: <https://kultura.gazetaprawna.pl/artykuly/1471648,badanie-czytelnictwa-2020-biblioteka-narodowa.html>, data pobrania: 13 października 2020 r.

Chodzenie do kina również można uznać za popularną aktywność. W ciągu ostatnich dwóch lat miejsca takie odwiedziło 70% ankietowanych. Jednocześnie dosyć niski wynik dla ostatniego miesiąca może być spowodowany aktualną sytuacją epidemiologiczną w Polsce oraz związanymi z nią obostrzeniami i obawami o zdrowie. To samo dotyczy wyników dla teatru oraz opery.

Jednakże w dłuższej perspektywie możemy zauważyć, że odwiedzanie tych miejsc to

aktywności wybierane ze znacznie mniejszą częstotliwością. W ciągu ostatnich dwóch lat do teatru wybrało się 36% Polaków, natomiast do opery zaledwie 13%. Duża część osób odwiedziła te miejsca także dwa lata temu lub dawniej (teatr 46%, opera 32%). Jednocześnie wiele osób nigdy nie wybrało się na żaden spektakl. Ponad połowa ankietowanych nie była w operze, a 14% ankietowanych nie odwiedziło teatru. Wiąże się to także z niedostępnością tych placówek w mniejszych miejscowościach.

Wykres 8. Wybrane aktywności w dziedzinie kultury

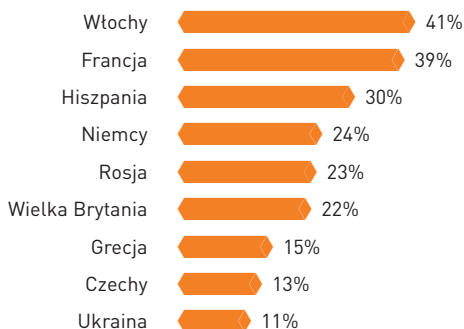
Proszę powiedzieć, kiedy ostatnio przeczytał(a) Pan(i) książkę? Był(a) w kinie? Był(a) w teatrze? Był(a) w operze?
 Podstawa procentowania: wszyscy respondenci. Zaprezentowano skumulowane kategorie.

Kolejne pytania mierzyły atrakcyjność kultury krajów europejskich oraz ich bliskość kulturową w stosunku do kultury polskiej. Nadal nie sugerowano respondentom, iż dalszy wywiad będzie dotyczył kultury rosyjskiej.

Kultura Włoch (41%), Francji (39%) oraz Hiszpanii (30%) jest postrzegana przez Polaków jako najbardziej atrakcyjna. Wśród krajów sąsiadujących z Polską badani wymieniają także

kulturę Niemiec (24%) i Rosji (23%). Pozostałe kraje (Czechy, Ukraina, Białoruś, Słowacja i Litwa) są postrzegane jako mniej atrakcyjne pod tym względem. Najczęściej o atrakcyjności kultury rosyjskiej wypowiadają się osoby powyżej 65 roku życia. 32% osób w tej grupie uważa, że kultura rosyjska jest atrakcyjna i warta lepszego poznania. Najrzadziej pogląd ten podzielały osoby najmłodsze, tj. w wieku 18–24 (odpowiednio 15%).

Wykres 9. Atrakcyjność kultury krajów europejskich

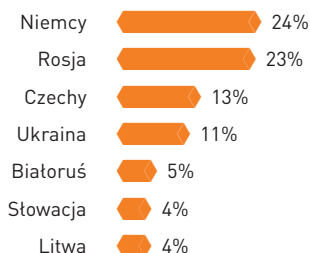

Kiedy myśli Pan(i) o innych krajach europejskich i ich kulturze, kultura których krajów europejskich wydaje się Panu(i) szczególnie atrakcyjna i warta lepszego poznania? Proszę wskazać nie więcej niż trzy kraje.

UWAGA: respondenci wymieniali kraje europejskie w sposób spontaniczny (bez odczytania przez ankietera listy). Zaprezentowano 9 krajów wskazywanych najczęściej.

Podstawa procentowania: wszyscy respondenci.

Wykres 10. Atrakcyjność kultury sąsiadów Polski

Kiedy myśli Pan(i) o innych krajach europejskich i ich kulturze, kultura których krajów europejskich wydaje się Panu(i) szczególnie atrakcyjna i warta lepszego poznania? Proszę wskazać nie więcej niż trzy kraje.

UWAGA: respondenci wymieniali kraje europejskie w sposób spontaniczny (bez odczytania przez ankietera listy). Zaprezentowano wyniki krajów, z którymi Polska posiada granicę lądową.

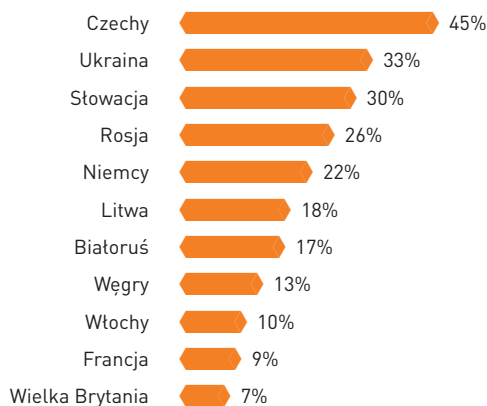
Podstawa procentowania: wszyscy respondenci.

Można zatem powiedzieć, że Polacy za bardziej atrakcyjne uznają kultury krajów nieco odleglejszych geograficznie. Bliskość kulturowa z kolei – co zrozumiałe – wskazywana jest częściej w odniesieniu do krajów położonych bliżej. Dowodzą tego odpowiedzi na pytanie o kraj, którego kultura jest najbliższa polskiej. Najwyższe wskazania mają Czechy (45%), Ukraina (33%) oraz Słowacja (30%). Kraje, których kultura jest

najbardziej atrakcyjna i warta poznania (Włochy, Francja, Hiszpania), są wskazywane dużo rzadziej, jeśli chodzi o kryterium bliskości kulturowej (10% lub mniej).

Bliskość kultury rosyjskiej jest dostrzegana przez 24% badanych. W większym stopniu są to osoby z wyższym wykształceniem mieszkające w dużych miastach (ponad 500 tys. mieszkańców).

Wykres 11. Poczucie bliskości kulturowej z krajami europejskimi

Kultura których europejskich krajów jest – według Pana(i) – najbliższa Polsce i Polakom?

Proszę wskazać nie więcej niż pięć krajów.

UWAGA: respondenci wymieniali kraje europejskie w sposób spontaniczny (bez odczytania przez ankietera listy).

Wyniki pozostałych krajów mieszczą się w zakresie 0–3%.

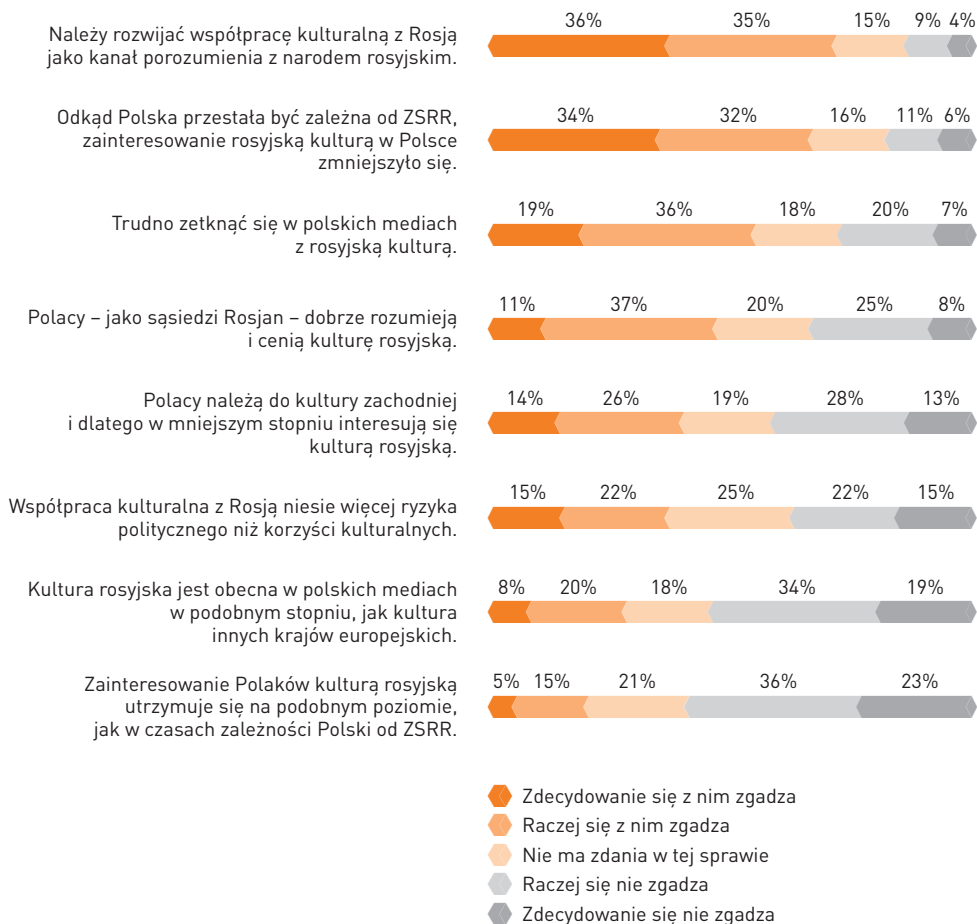
Podstawa procentowania: wszyscy respondenci.

W badaniu poproszono respondentów o ustosunkowanie się do kilku stwierdzeń, dotyczących kultury rosyjskiej i współpracy kulturalnej z Rosją.

Polacy są otwarci na rozwój współpracy kulturalnej z Rosją. Z tym stwierdzeniem zgadza się 71% badanych. Jednocześnie respondenci zauważają, że dostęp do rosyjskiej kultury jest utrudniony. 55% badanych uważa, że trudno zetknąć się w polskich mediach z rosyjską kulturą, co także ma wpływ na zmniejszenie zainteresowania (z tym stwierdzeniem zgadza się 66% badanych).

Położenie geograficzne Polski, przynależność do Unii Europejskiej oraz dawna zależność od ZSRR powodują, że Polacy mają niejednoznaczne opinie na temat kultury rosyjskiej. Z jednej strony uważają, że dobrze rozumieją i cenią rosyjską kulturę (48%), z drugiej strony czują, że bliżej nam do kultury zachodniej (40%). Dobre deklarowane rozumienie kultury rosyjskiej związane jest ze znajomością rosyjskiej literatury klasycznej (dzieła Fiodora Dostojewskiego, Antona Czechowa czy Michaiła Bułhakowa) czy też filmu (np. w reżyserii Nikity Michalkowa). Postacie i problemy przedstawione w tych dziełach są bliskie polskiemu odbiorcy.

Wykres 12. Stosunek do kultury rosyjskiej i jej obecności w Polsce

Przeczytam Panu(i) teraz kilka stwierdzeń, dotyczących obecności kultury rosyjskiej w Polsce. Respondenci odnosili się na skali 1–5 do każdego ze stwierdzeń.

Podstawa procentowania: wszyscy respondenci.

Inne dostępne dane pokazują, że Polacy nie odrzucają kultury rosyjskiej jako takiej ani tematyki związanej z Rosją czy ZSRR. W dużym stopniu zainteresowanie tym tematem determinuje dostępność. Kultura zachodnia jest obecnie

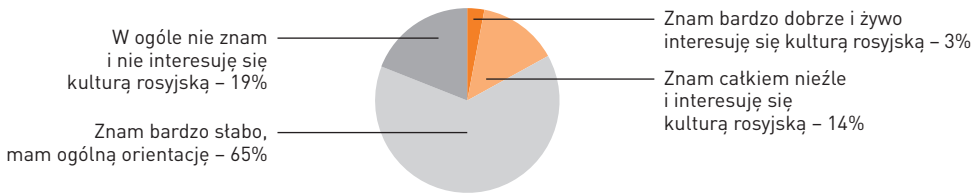
bardzo łatwo dostępna, odbiorca często nie musi podejmować wielu czynności, by mieć z nią kontakt. Odbiorca zainteresowany kulturą rosyjską często musi samodzielnie do niej dotrzeć.

Znajomość kultury rosyjskiej

Zdecydowana większość ankietowanych deklaruje znajomość kultury rosyjskiej i zainteresowanie nią. Bardzo głęboką lub głęboką wiedzę na jej temat deklarują jednak nieliczni (17%).

Większość Polaków uważa, że orientuje się w sposób ogólny w kulturze rosyjskiej (65%). Do ignorancji w tym zakresie i braku zainteresowania przyznaje się 19% respondentów.

Wykres 13. Znajomość kultury rosyjskiej i zainteresowanie nią

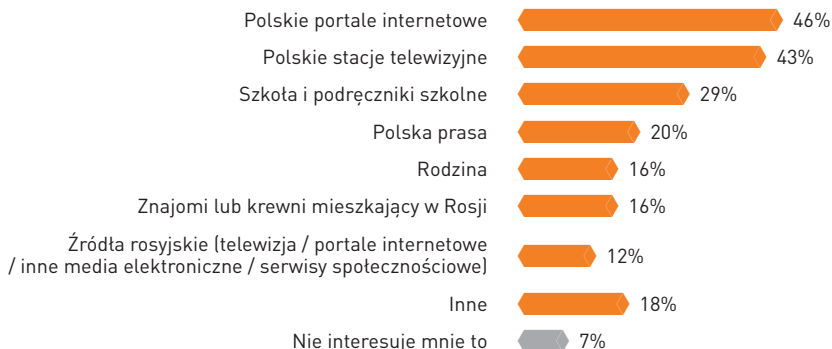
Jak dobrze – w Pana(i) ocenie – zna Pan(i) kulturę rosyjską?
Podstawa procentowania: wszyscy respondenci.

Z przeprowadzonego badania wynika, że respondenci czerpią wiedzę na temat kultury rosyjskiej głównie ze źródeł polskich. Są to przede wszystkim portale internetowe (46%) oraz stacje telewizyjne (43%). Prawdopodobnie jest to związane z łatwym i szybkim dostępem oraz pozyskiwaniem informacji na bieżąco. Jest to także przystępna i atrakcyjna forma przyswajania wiedzy.

Trzecim istotnym źródłem wiedzy w tym zakresie są szkoła oraz podręczniki szkolne (29%). Wydaje się to zupełnie naturalne. Na lekcjach

języka polskiego niejednokrotnie można spotkać się z przykładami dzieł rosyjskich twórców literackich, z których część stanowi lektury obowiązkowe. Oprócz tego język rosyjski może być nauczany w szkołach jako jeden z języków nowożytnych. Warto wymienić również lekcje wiedzy o kulturze, na których niejednokrotnie uczniowie spotykają się z dziełami rosyjskich twórców.

Co piąty Polak zdobywa informacje na temat kultury rosyjskiej także z polskiej prasy.

Wykres 14. Źródła wiedzy na temat kultury rosyjskiej

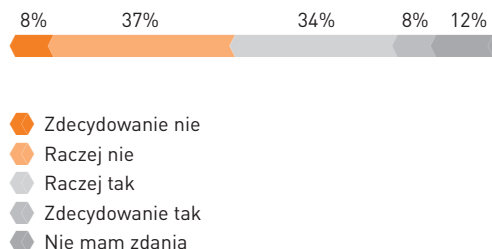
Skąd czerpie Pan(i) wiedzę na temat kultury rosyjskiej? Możliwych wiele odpowiedzi.
Podstawa procentowania: wszyscy respondenci.

Znaczenie w przekazywaniu wiedzy na temat kultury rosyjskiej może mieć również rodzina (16%). Wiedzę respondentom przekazują też znajomi lub krewni mieszkający w Rosji (16%). Oba wspomniane przypadki mogą mieć związek zarówno z kontaktami o charakterze historycznym (przekaz międzypokoleniowy, opowieści starszych pokoleń), jak i współczesnymi, związanymi z podróżami i kontaktami za pośrednictwem współczesnych mediów.

12% badanych deklaruje korzystanie ze źródeł rosyjskich, takich jak telewizja, portale internetowe czy inne media elektroniczne.

Inne źródła wymieniane przez respondentów to np. wyjazdy do Rosji, współpracownicy – obywatele rosyjscy czy książki (zarówno autorów polskich, jak i rosyjskich).

Kwestia dostępności kultury rosyjskiej w Polsce nie jest oceniana jednoznacznie. 42% respondentów jest zdania, że jest ona w naszym kraju łatwo i powszechnie dostępna. Nieznacznie więcej sądzi, że trudno jest uzyskać do niej dostęp.

Wykres 15. Czy kultura rosyjska jest dostępna w Polsce?

Czy – Pana(i) zdaniem – kultura rosyjska jest w Polsce łatwo i powszechnie dostępna?
Podstawa procentowania: wszyscy respondenci.

Udział w wydarzeniach kulturalnych związanych z kulturą rosyjską nie jest powszechny wśród Polaków. Najwyższy odsetek osób, które w ciągu

ostatnich trzech lat uczestniczyły w takim wydarzeniu, to zaledwie 9%. Dotyczy to przedsięwzięć kulturalnych organizowanych w Polsce.

Wykres 16. Udział w wydarzeniach kulturalnych związanych z kulturą rosyjską i miejsce udziału

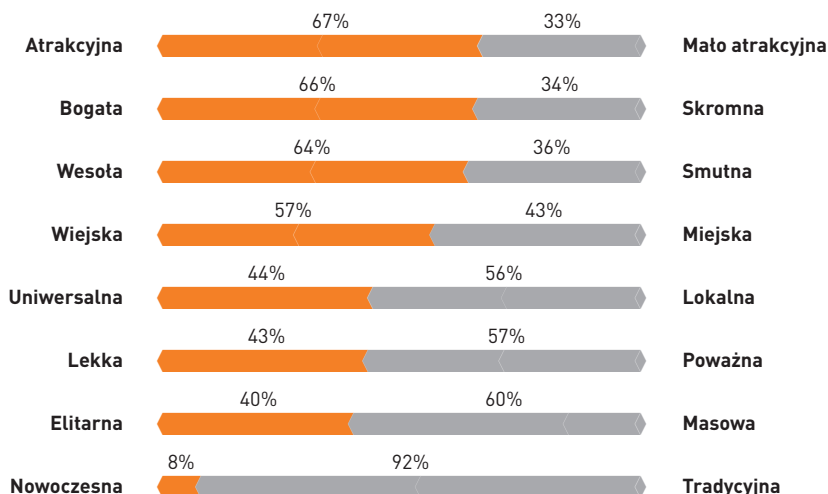
Czy w ciągu ostatnich trzech lat brat(a) Pan(i) udział w jakichś wydarzeniach kulturalnych związanych z Rosją? Jeśli tak, to gdzie? Pytanie wielokrotnego wyboru – respondenci przy każdym z miejsc mieli możliwość wskazania „tak” lub „nie”. Zaprezentowano odsetek odpowiedzi „tak”.

Podstawa procentowania: wszyscy respondenci.

W badaniu pytano też o różne atrybuty wizerunkowe kultury rosyjskiej, postępując się ośmioma wymiarami wizerunkowymi. W przypadku pierwszego z nich znacznie więcej osób postrzega kulturę rosyjską jako bardziej tradycyjną (92%) niż nowoczesną (8%). Jest to wymiar, który pokazuje największą spójność wśród ankietowanych. Może się to wiązać z większą znajomością klasycznych dzieł kultury poznanych w szkole oraz skojarzeniami ze znanymi autorami minionych epok.

Kultura rosyjska według większości badanych jest również postrzegana jako atrakcyjna (67%), bogata (66%) i wesoła (64%). Częściej określana jest jako kultura masowa (60%) niż elitarna. Kojarzona jest także bardziej z terenami wiejskimi (57%), lokalnym charakterem (56%). Według respondentów jest również bardziej poważna (57%) niż lekka (43%), co także może wiązać się ze skojarzeniami z rosyjską klasyką.

Wykres 17. Wizerunek kultury rosyjskiej

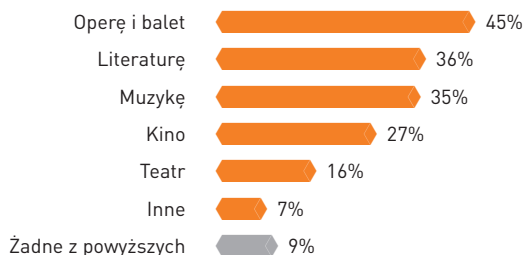

Wymień teraz kilka par przeciwstawnych określeń, którymi można opisać kulturę rosyjską. Przy każdej parze proszę wskazać to określenie, które Pan(i) zdaniem lepiej opisuje kulturę rosyjską.
Podstawa procentowania: wszyscy respondenci.

Polacy najbardziej cenią sobie rosyjską operę i balet (45%). Prawdopodobnie wiąże się to z pobeżną nawet znajomością światowej sławy dzieł i kompozytorów, takich jak na przykład Piotr Czajkowski czy Dmitrij Szostakowicz, oraz ze świadomością światowej renomy rosyjskiego baletu. Respondenci doceniają także rosyjską literaturę (36%). W polskich szkołach można spotkać się z fragmentami dzieł lub całymi

dziełami wybitnych pisarzy, poetów czy dramaturgów. W pamięci Polaków z pewnością można odnaleźć takie nazwiska jak Michaił Buthakow, Fiodor Dostojewski, Lew Tołstoj czy Anton Czechow. Również wysoko ceniona jest muzyka (prócz opery i baletu – 35%) oraz kino (27%) rosyjskie. Polacy wskazują także inne dziedziny, takie jak malarstwo i sztuka.

Wykres 18. Jakie dziedziny kultury rosyjskiej ceni się najbardziej?

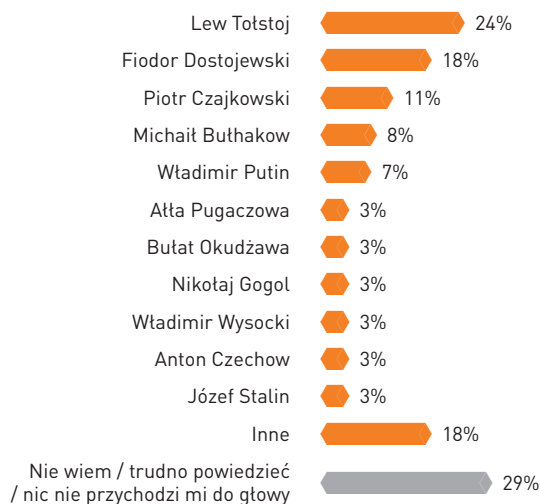

Jakie dziedziny kultury rosyjskiej ceni Pan(i) najbardziej? Możliwych wiele odpowiedzi.
Podstawa procentowania: wszyscy respondenci.

Z kulturą rosyjską Polakom kojarzą się przede wszystkim wielkie nazwiska twórców drugiej połowy XIX wieku: Lew Totstoj (24%), Fiodor Dostojewski (18%) oraz Piotr Czajkowski (11%). Nieco mniej respondentów (8%) kojarzy również kulturę tego kraju z Michaiłem Buthakowem, pisarzem i dramaturgiem XX wieku. Wśród spontanicznych skojarzeń pojawiło się także nazwisko Władimira Putina (7%), co można uznać raczej za tzw. odpowiedź ucieczkową (wynikającą z braku znajomości twórców kultury).

Wśród innych postaci, które kojarzą się respondentom z rosyjską kulturą, znaleźli się także: Ałła Pugaczowa, Bułat Okudźawa, Nikołaj Gogol, Władimir Wysocki, Anton Czechow oraz... Józef Stalin (wszyscy z odsetkiem 3%). Jak można zauważyć, wśród osób badanych nie pojawiły się skojarzenia z postaciami współczesnej kultury rosyjskiej.

Wykres 19. Z jakimi postaciami kojarzy się kultura rosyjska?

Z jakimi postaciami / nazwiskami kojarzy się Pan(i) kultura rosyjska? Pytanie otwarte.

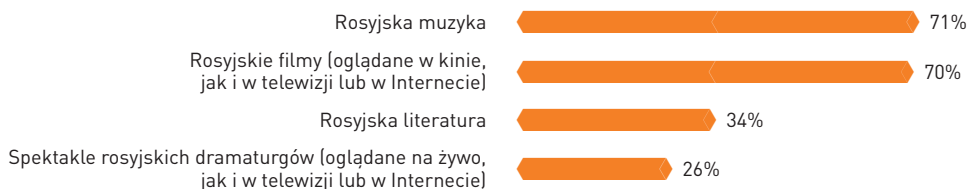
Podstawa procentowania: respondenci, którzy zadeklarowali, że znają kulturę rosyjską co najmniej słabo, N=869

UWAGA: zaprezentowano wyniki dla tych postaci, które wskazało co najmniej 3% badanych.

Badani deklarują styczność z różnymi dziedzinami rosyjskiej kultury. Zdecydowanej większości respondentów zdarzyło się słuchać rosyjskiej muzyki (71%). Niewiele mniej, bo aż 70% badanych, deklaruje, że zdarza im się oglądać rosyjskie filmy (w kinie, telewizji lub Internecie). Literatura rosyjska jest wybierana przez 34% ankietowanych. Za najrzadszy punkt styku,

spośród badanych obszarów, można uznać spektakle rosyjskich dramaturgów (oglądane na żywo lub poprzez transmisję). Należy wziąć pod uwagę także fakt, że chodzenie do teatru i oglądanie spektakli jest generalnie aktywnością dosyć rzadko wybieraną, o czym wspomniano we wcześniejszej części tego raportu.

Wykres 20. Punkty styku z rosyjską kulturą

Czy zdarza się Panu(i) oglądać rosyjskie filmy, zarówno w kinie, jak i w telewizji lub w Internecie?

Czy zdarza się Panu(i) czytać rosyjską literaturę?

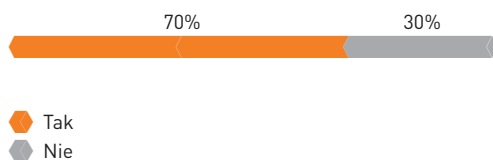
Czy zdarza się Panu(i) słuchać rosyjskiej muzyki?

Czy zdarza się Panu(i) oglądać spektakle rosyjskich reżyserów lub dramaturgów, zarówno na żywo w teatrze, jak i w telewizji lub w Internecie?

Podstawa procentowania: respondenci, którzy zadeklarowali, że znają kulturę rosyjską co najmniej słabo, N=869

UWAGA: dla każdego pytania przedstawiono odsetek odpowiedzi twierdzących.

Wykres 21. Styczność z rosyjskim kinem

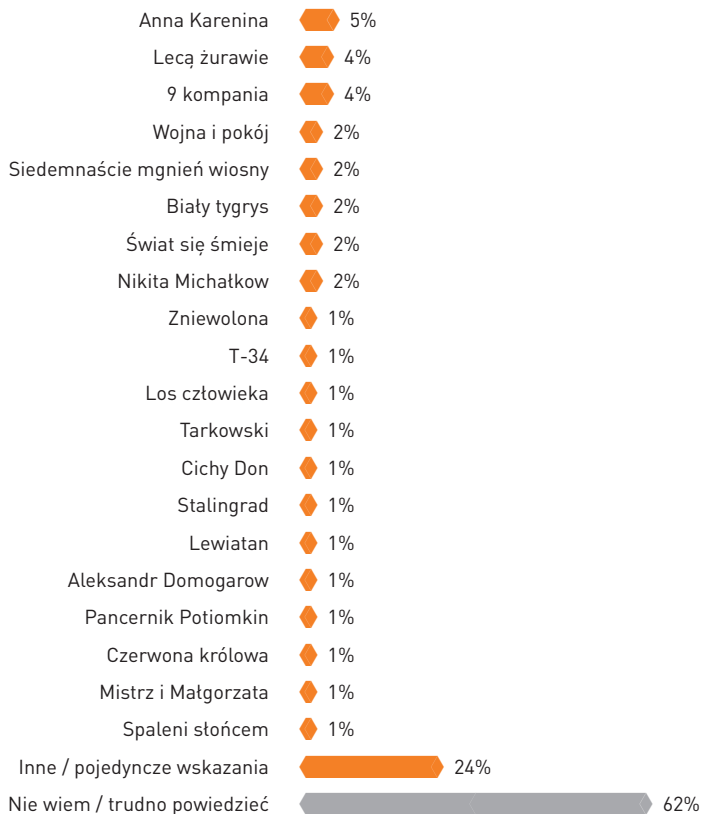
Czy zdarza się Panu(i) oglądać rosyjskie filmy, zarówno w kinie, jak i w telewizji lub w Internecie?

Podstawa procentowania: respondenci, którzy zadeklarowali, że znają kulturę rosyjską co najmniej słabo, N=869

Zdecydowana większość (70%) Polaków, którzy choć w minimalnym stopniu znają kulturę rosyjską, deklaruje oglądanie filmów rosyjskich przynajmniej od czasu do czasu. Skłonność do oglądania dzieł rosyjskiej kinematografii rośnie

wraz z wiekiem badanych – wśród młodych ludzi (wiek 18–34) połowie osób zdarza się oglądać rosyjskie filmy, a wśród ludzi w średnim wieku i starszych (wiek 45+) styczność z rosyjską kinematografią deklaruje około 80% osób.

Wykres 22. Znajomość rosyjskich filmów i reżyserów

Proszę wymienić nazwiska rosyjskich twórców filmowych (reżyserów, aktorów) lub tytuły rosyjskich filmów, z którymi miał(a) Pan(i) kontakt.

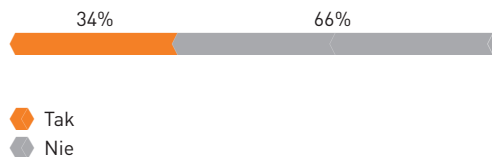
Podstawa procentowania: respondenci, którzy zadeklarowali, że zdarza im się oglądać rosyjskie filmy, N=598

Znajomość rosyjskiego kina przez Polaków jest jednak bardzo powierzchowna. Blisko 2/3 deklarujących styczność z tą kinematografią nie potrafiła spontanicznie wskazać tytułów oglądanych rosyjskich filmów, ich reżyserów czy aktorów.

Wśród wymienionych tytułów relatywnie najbardziej znane są: niedawno powtarzany przez TVP serial kostiumowy „Anna Karenina”, ponadto

sowiecki dramat wojenny „Lecą żurawie” z lat pięćdziesiątych, a także współczesny, głośny i wysokobudżetowy film wojenny „9 Kompania” o losach żołnierzy poborowych walczących w czasie wojny w Afganistanie. Znajomość filmów rosyjskich ogranicza się w dużym stopniu do tytułów emitowanych wiele lat temu, jeśli chodzi o nowe tytuły, jest dużo niższa. W przypadku „Zniewolonej” doszło do skojarzenia z Rosją serialu produkcji ukraińskiej.

Wykres 23. Styczność z rosyjską literaturą

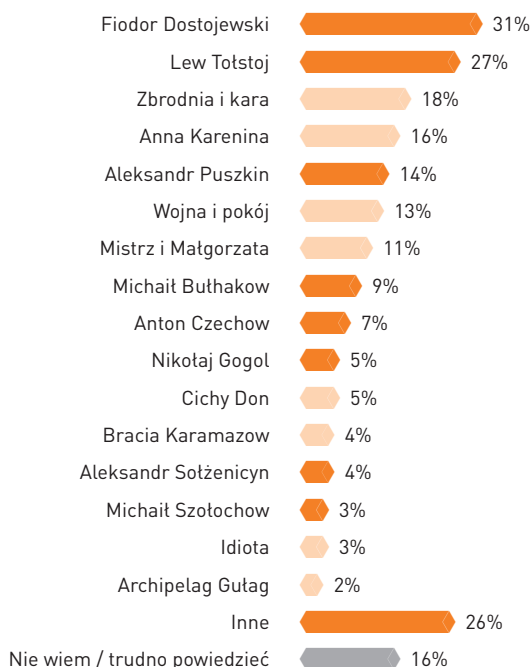
Czy zdarza się Panu(i) czytać rosyjską literaturę?

Podstawa procentowania: respondenci, którzy zadeklarowali, że znają kulturę rosyjską co najmniej słabo, N=869

Znacznie rzadsza niż w przypadku kinematografii jest styczność Polaków z literaturą rosyjską. Relatywnie niewiele, bo tylko 1/3 Polaków, którzy choć w minimalnym stopniu znają kulturę rosyjską, deklaruje, że zdarza im się czytać pozycje rosyjskiej literatury.

Stosunkowo najmniej zainteresowane czytaniem rosyjskiej literatury są osoby w wieku studenckim (18–24), a najbardziej zainteresowane – niewiele od nich starsze osoby w wieku 25–34 (co ciekawe, obie grupy w podobnym stopniu deklarują czytanie książek w ogóle).

Wykres 24. Które rosyjskie dzieła literackie i literaci są najbardziej znani?

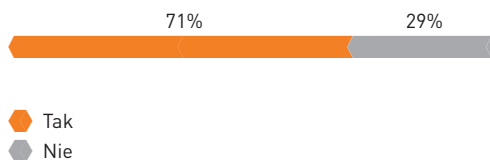

Proszę wymienić nazwiska rosyjskich pisarzy / poetów lub tytuły rosyjskich książek, z którymi miał(a) Pan(i) kontakt.
Podstawa procentowania: respondenci, którzy zadeklarowali, że zdarza im się czytać rosyjską literaturę, N=361, ciemniejszym kolorem zostali oznaczeni wymieniani pisarze i poeci, a jaśniejszym – tytuły.

Najczęściej spontanicznie wymieniane tytuły i autorzy to klasyka literatury rosyjskiej: „Zbrodnia i kara” i „Bracia Karamazow” Fiodora Dostojewskiego, „Anna Karenina” i „Wojna i pokój” Lwa Tołstoja oraz „Mistrz i Małgorzata” Michaiła Buthakowa.

W czołówce rankingu znalazł się także Aleksandr Puszkina. Wpływ na znajomość tych tytułów może mieć fakt, że są one na liście lektur szkolnych. Zwraca uwagę, że respondenci nie wymienili żadnego ze współczesnych pisarzy rosyjskich, którzy wydawani są przez największych polskich wydawców w wysokim nakładzie.

Wykres 25. Styczność z rosyjską muzyką

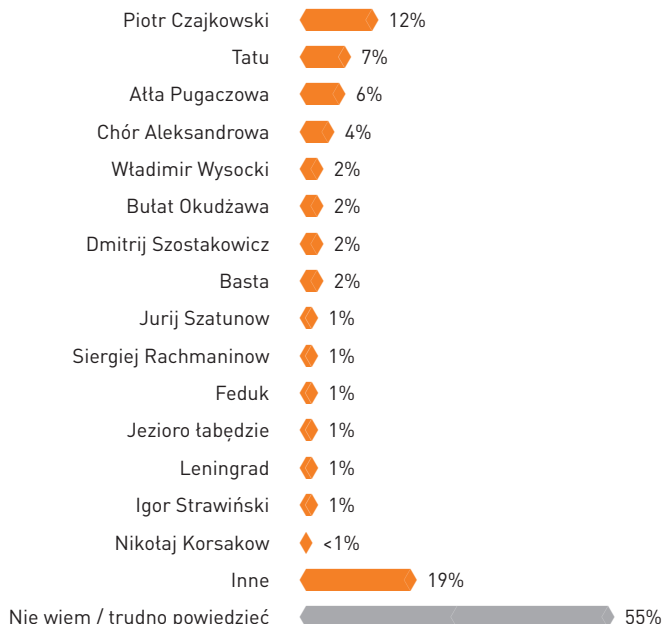
Czy zdarza się Panu/i) słuchać rosyjskiej muzyki?

Podstawa procentowania: respondenci, którzy zadeklarowali, że znają kulturę rosyjską co najmniej słabo, N=869

Podobnie jak w przypadku kina, również w przypadku muzyki zdecydowana większość (71%) Polaków, którzy choć trochę znają kulturę rosyjską, deklaruje styczność z rosyjską muzyką. I tu również starsi Polacy pokazują nieco wyższe zainteresowanie rosyjską muzyką niż młodsi. Szczególnie wysokie jest ono w grupie osób w wieku 55–64 lata, gdzie styczność z rosyjską muzyką deklaruje 81% osób.

Ale także w przypadku tej dziedziny znajomość rosyjskiej kultury przez Polaków jest bardzo powierzchowna. Ponad połowa osób deklarujących styczność z muzyką rosyjską nie jest w stanie spontanicznie wskazać rosyjskich twórców lub wykonawców utworów muzycznych.

Wśród wymienianych rosyjskich twórców najczęściej pojawiało się nazwisko Piotra Czajkowskiego. W drugiej kolejności wskazywano reprezentanta współczesnej muzyki pop – duet Tatu, a na trzecim miejscu – ikonę rosyjskiej piosenki – Ałłę Pugaczową. Ponad połowa badanych, która miała styczność z muzyką rosyjską, nie jest w stanie wymienić jakiegokolwiek wykonawcy. Współcześni twórcy muzyczni (tacy jak raperzy Basta i Feduk czy zespół Leningrad) są niemal nieznanymi szerszej publiczności. Może wynikać to z faktu, że muzyka rosyjska jest mniej dostępna w polskich środkach masowego przekazu.

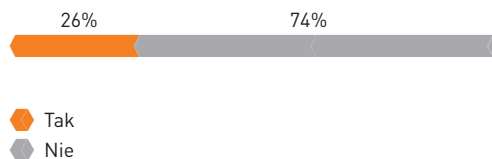
Wykres 26. Z jakimi wykonawcami i dziełami rosyjskiej muzyki mają kontakt Polacy?

Proszę wymienić nazwiska rosyjskich twórców muzyki (kompozytorów, wykonawców) i/lub nazwy rosyjskich zespołów muzycznych, z których twórczością miał(a) Pan(i) kontakt.

Podstawa procentowania: respondenci, którzy zadeklarowali, że zdarza im się słuchać rosyjskiej muzyki, N=608

Jeszcze mniejszy odsetek niż w przypadku rosyjskiej literatury, bo 1/4 Polaków, którzy choć w minimalnym stopniu znają kulturę rosyjską, deklaruje kontakt z rosyjskim teatrem. Podobnie jak w przypadku kina, również dla spektakli teatralnych skłonność do oglądania rosyjskich

dzieł dramatycznych rośnie wraz z wiekiem badanych – wśród młodych ludzi (wiek 18–34) jedynie kilkunastu procentom osób zdarza się oglądać rosyjski teatr, natomiast wśród najstarszych (65+) aż połowa deklaruje z nim styczność.

Wykres 27. Styczność z rosyjskim teatrem

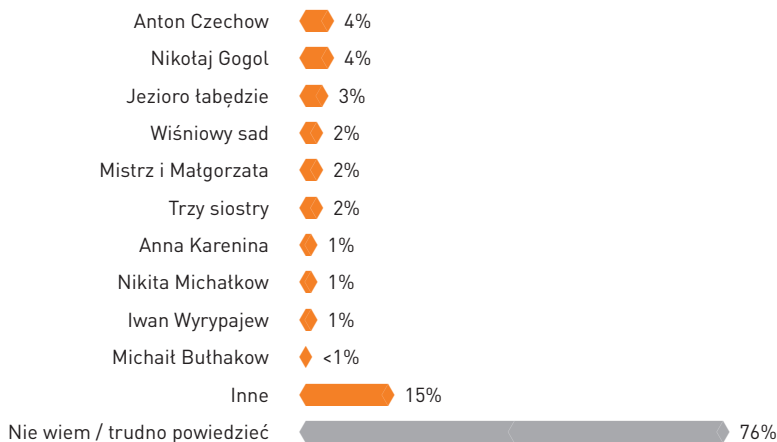
Czy zdarza się Panu(i) oglądać spektakle rosyjskich reżyserów lub dramaturgów, zarówno na żywo w teatrze, jak i w telewizji lub w Internecie?

Podstawa procentowania: respondenci, którzy zadeklarowali, że znają kulturę rosyjską co najmniej słabo, N=869

Podobnie jak we wcześniej opisanych dziedzinach kultury, również znajomość rosyjskiego teatru jest w Polsce mała. Ponad 3/4

deklarujących styczność z rosyjskim teatrem nie potrafiło spontanicznie wskazać tytułów oglądanych rosyjskich sztuk lub ich twórców.

Wykres 28. Z jakimi rosyjskimi twórcami i dziełami dramatycznymi mają kontakt Polacy?

Proszę wymienić nazwiska rosyjskich twórców teatralnych (reżyserów, dramaturgów) lub tytuły dramatów, z którymi miał(a) Pan(i) kontakt.

Podstawa procentowania: respondenci, którzy zadeklarowali, że zdarza im się oglądać dramaty rosyjskich twórców, N=224

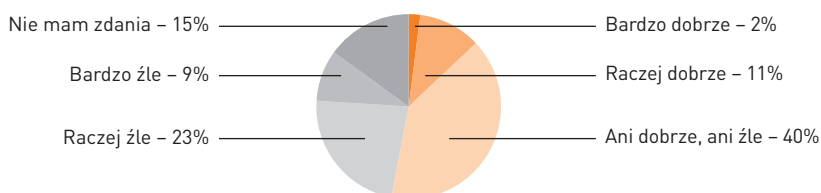
Rosyjski teatr kojarzy się Polakom z twórcami z kanonu rosyjskiej kultury – Anton Czechow, Nikołaj Gogol. Ze współczesnych twórców

teatralnych niemal nieznanymi jest respondentom Iwan Wyrypajew, mieszkający z Polsce i wystawiany w wielu polskich teatrach.

Współpraca w dziedzinie kultury

Większość Polaków jest świadoma, że współpraca kulturalna Polski i Rosji nie rozwija się najlepiej. 32% ocenia ją jako złą, 40% jako ani dobrą, ani złą, jedynie 12% ocenia ją dobrze.

Wykres 29. Ocena polsko-rosyjskiej współpracy w dziedzinie kultury

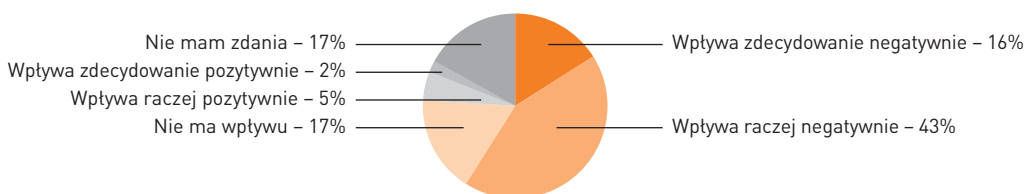
Jak ocenia Pan(i) współpracę kulturalną Polski i Rosji zarówno na szczeblu państwowym, jak i pomiędzy instytucjami i organizacjami spotecznymi, samorządowymi, kulturalnymi, akademickimi? Możliwa jedna odpowiedź.
Podstawa procentowania: wszyscy respondenci.

Główne powody nie najlepszej współpracy polsko-rosyjskiej w dziedzinie kultury, to według respondentów dość trudne do przewyciężenia przeszkody: bariery polityczne i historyczne, brak bieżącej współpracy, brak porozumienia i kontaktu oraz wrogie nastawienie.

Wykres 30. Powody negatywnej oceny polsko-rosyjskiej współpracy w dziedzinie kultury

Dlaczego ocenia Pan(i) współpracę kulturalną Polski i Rosji źle? Pytanie otwarte.

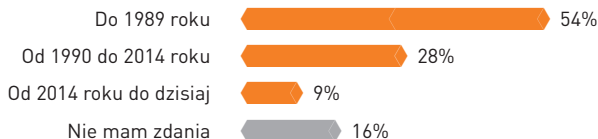
Podstawa procentowania: respondenci, którzy ocenili polsko-rosyjską współpracę kulturalną raczej źle lub źle, N=358

Wykres 31. Wpływ obecnej sytuacji politycznej na relacje kulturalne między Polską a Rosją

Czy obecna sytuacja w relacjach politycznych między Polską a Rosją wpływa na współpracę kulturalną między krajami? Jeśli tak, to w jaki sposób? Możliwa jedna odpowiedź.

Podstawa procentowania: wszyscy respondenci.

Oczywiście względy polityczne są postrzegane jako główna przeszkoda. Ich negatywny wpływ na relacje kulturalne między Polską a Rosją dostrzega 3/5 Polaków.

Wykres 32. Kiedy relacje kulturalne między Polską a Rosją układały się najlepiej?

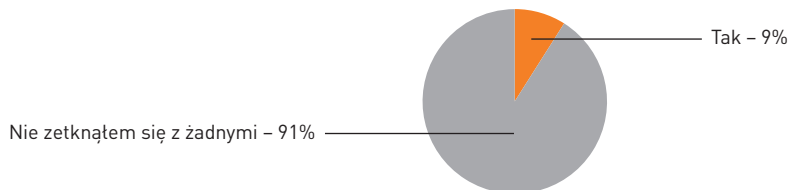
Kiedy współpraca kulturalna między Polską a Rosją układała się najlepiej?

Proszę wskazać nie więcej niż dwa okresy. Możliwe dwie odpowiedzi.

Podstawa procentowania: wszyscy respondenci.

Interesujących danych dostarczają odpowiedzi na pytanie o okresy, w których polsko-rosyjskie relacje kulturalne układały się najlepiej. Jest rzeczą zrozumiałą, że na pierwszym miejscu znalazł się okres PRL, kojarzony z wyrażniejszą obecnością rosyjskiej kultury w Polsce.

Warto jednak odnotować, że rok 2014 (rosyjska agresja na Ukrainę) stanowi moment ostrego załamania w tych relacjach w stosunku do okresu pierwszych 25 lat po upadku komunizmu. Jak widać, jest to cezura dostrzegana przez polską opinię publiczną.

Wykres 33. Styczność ze wspólnymi polsko-rosyjskimi projektami kulturalnymi?

Czy zetknął(a) się Pan(i) ze wspólnymi polsko-rosyjskimi projektami kulturalnymi? Jeśli tak, to z jakimi?

Podstawa procentowania: wszyscy respondenci.

Jedynie 9% Polaków zetknęło się ze wspólnymi polsko-rosyjskimi projektami kulturalnymi:

niewiele częściej młodzi w wieku 25–34 lata (14%), zdecydowanie rzadziej najstarsi 65+ (tylko 4%).

Wykres 34. Z jakimi wspólnymi polsko-rosyjskimi projektami kulturalnymi stykano się najczęściej?

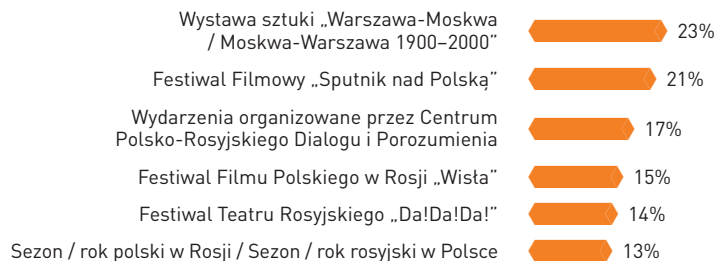

Czy zetknął(a) się Pan(i) ze wspólnymi polsko-rosyjskimi projektami kulturalnymi? Jeśli tak, to z jakimi?
Podstawa procentowania: osoby, które zetknęły się ze wspólnymi projektami kulturalnymi, N=130.

Blisko 1/3 Polaków, którzy zadeklarowali kontakt ze wspólnymi polsko-rosyjskimi projektami kulturalnymi, nie potrafiło spontanicznie

ich przywołać. Pozostali najczęściej wskazywali festiwale muzyczne i filmowe.

Wykres 35. Styczeńność z wybranymi wydarzeniami kulturalnymi

Czy słyszał(a) Pan(i) o takich przedsięwzięciach, jak:

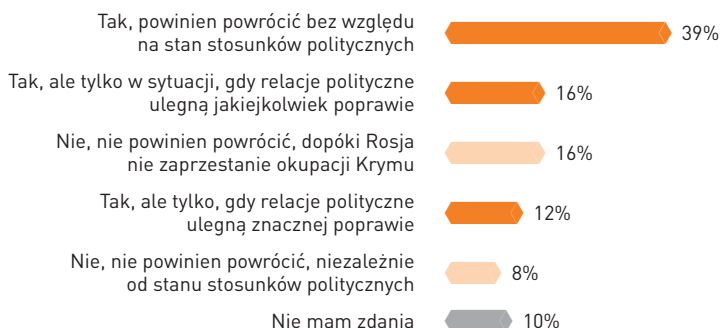
Podstawa procentowania: wszyscy respondenci.

UWAGA: Odpowiedzi były odczytywane przez ankietę. Każdy respondent mógł wskazać więcej niż 1 odpowiedź. Przedstawiono odsetek odpowiedzi twierdzących.

Każdy respondent w trakcie wywiadu był pytany o styczność z wybranymi przedsięwzięciami kulturalnymi (odczytywanymi przez ankietę). Spośród konkretnych polsko-rosyjskich wydarzeń kulturalnych najbardziej znane są wystawa sztuki „Warszawa-Moskwa / Moskwa-Warszawa 1900–2000” w 2004 roku (23% wspomaganych

wskazań) oraz festiwal filmowy „Sputnik nad Polską” (21%) organizowany od 2007 roku. Warty odnotowania jest również wynik Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia, które choć ma siedzibę w Warszawie, dociera ze swoimi działaniami szerzej.

Wykres 36. Stosunek do wznowienia Roku polskiego / Roku rosyjskiego zawieszonych po aneksji Krymu przez Rosję

W 2014 roku w następstwie aneksji przez Rosję Krymu odwołano Rok polski w Rosji i Rok rosyjski w Polsce. Było to cykliczne wydarzenie, organizowane wcześniej jako sezon polski w Rosji / sezon rosyjski w Polsce. Czy tego typu wydarzenia, organizowane przez ministerstwa kultury Polski i Rosji, prezentujące najważniejsze wydarzenia kulturalne obu krajów powinny – Panu/i) zdaniem – powrócić czy też nie? Możliwa jedna odpowiedź.

Podstawa procentowania: wszyscy respondenci.

Blisko 40% Polaków chciałoby wznowienia Roku polskiego w Rosji / Roku rosyjskiego w Polsce bez względu na stan stosunków politycznych między oboma krajami, niejako rozdzielając strefę kultury od sfery relacji politycznych. 44% Polaków widzi jednak sytuację warunkowo

– oczekuje przynajmniej nieznacznej (16%) lub istotnej (28%) zmiany stosunków politycznych między oboma państwami, jako warunku odmrożenia współpracy kulturalnej. 8% badanych jest przeciwne wznowieniu tych imprez niezależnie od rozwoju relacji politycznych.

Podsumowanie

Wyniki badania pokazują, że Polacy są otwarci na poznawanie kultury rosyjskiej. Świadczą o tym wysoki odsetek osób w ogóle zainteresowanych kulturą (71%), jak również otwartość na rozwój współpracy kulturalnej z Rosją (71%). Dodatkowo Polacy uważają, że rosyjska kultura jest atrakcyjna (67%) oraz bogata i różnorodna (66%).

Jednocześnie badani są zdania, że w polskich mediach rzadko pojawiają się informacje na temat kultury rosyjskiej (55%), przez co dostęp do niej jest utrudniony (45%). Z oczywistych względów łatwiej o kontakt z wytworami kultury zachodniej, mocno obecnej w większości kanałów medialnych.

Należy podkreślić, że te ogólne deklaracje zainteresowania kulturą rosyjską nie oznaczają, iż wiedza na jej temat i realny z nią kontakt wyszedł ponad poziom zupełnie podstawowy. Wizerunek kultury rosyjskiej, obecny w świadomości Polaków, to obraz wyniesiony głównie z edukacji szkolnej. Dominują w nim – co oczywiste – autorzy i gatunki stanowiące rosyjski kanon kulturowy, a więc raczej twórcy i dzieła z XIX i pierwszej połowy XX wieku, a nie współcześni. Dotyczy to zarówno literatury, jak i takich dziedzin, jak muzyka poważna, opera i balet. Niemal 2/3 badanych nie potrafi wymienić tytułów rosyjskich filmów, ponad połowa nie jest w stanie wskazać twórców muzyki czy piosenki rosyjskiej, a co piąty respondent nie podaje żadnego autora czy tytułu utworu literackiego. Znajomość współczesnej kultury rosyjskiej jest jeszcze mniejsza.

Warto jednak pamiętać, że taki stan wiedzy masowego odbiorcy jest prawdopodobnie

charakterystyczny nie tylko w odniesieniu do kultury rosyjskiej, ale kultury w ogóle. Można przypuszczać, że wiedza ta w przypadku kultury silniej obecnej w mediach – czyli np. kultury anglosaskiej – byłaby zapewne bogatsza o współczesne nazwiska i tytuły, lepiej nagłośnione i wypromowane. Ale i w tym przypadku nie należałoby się spodziewać wiedzy powszechnej i szczegółowej.

Co dziesiąty Polak zetknął się ze wspólnymi polsko-rosyjskimi projektami kulturalnymi. Najczęściej wskazywane były festiwale muzyczne i filmowe („Sputnik nad Polską” – 21%) czy wystawy sztuki („Warszawa-Moskwa / Moskwa-Warszawa 1900-2000” – 23%) oraz działalność Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia.

W oczach Polaków współpraca kulturalna Polski i Rosji nie rozwija się najlepiej (32% ocenia ją źle, 40% ani dobrze, ani źle). Najważniejsze powody takiego stanu to, zdaniem respondentów, bariery polityczne i historyczne (o ich negatywnym wpływie przekonanych jest 59% badanych). Niemal 40% chce polsko-rosyjskiej współpracy kulturalnej bez względu na bieżącą politykę (rozdzielając te strefy od siebie). Kolejne 44% współpracę taką uzależnia od poprawy stosunków między państwami.

Obraz, jaki wyłania się z badania, niesie w sobie spory pozytywny potencjał. Napięcia polityczne i urazy historyczne, choć silnie obecne w myśleniu Polaków o Rosji, nie stanowią blokady przed zainteresowaniem kulturą rosyjską, przed otwartością na kontakt z nią w różnych formach i kanałach.

Notatki

Notatki

Współpraca z Rosją w sferze kultury spotyka się z poparciem zdecydowanej większości Polaków. Taka postawa współgra z dominującym w Polsce przekonaniem o „rozdzielności” spraw politycznych od wymiaru społecznego, a więc związanego także ze sferą kultury i sztuki. Znaczenie tego obszaru i jego spory potencjał dla poszukiwań dialogu z Rosjanami skłoniły Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia do zlecenia badania opinii publicznej, którego celem było rozpoznanie aktualnego stanu wiedzy Polaków o kulturze rosyjskiej, znajomości

i zainteresowania jej różnymi dziedzinami. Jakie miejsce zajmuje kultura rosyjska w świadomości polskiej? Czy udaje jej się trafić do polskiego odbiorcy, a jeśli tak – to jakimi kanałami? Jakie jej atrybuty są szczególnie dla Polaków atrakcyjne? Co sądzą badani o wydarzeniach promujących rosyjską kulturę w Polsce i polską w Rosji? Jaki wpływ na polsko-rosyjską współpracę kulturalną ma sytuacja polityczna? To tylko część pytań, na które odpowiedzieli respondenci w prezentowanym raporcie.

**CENTRUM
POLSKO-ROSYJSKIEGO
DIALOGU I POROZUMIENIA**

Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia

ul. Jasna 14/16A, 00-041 Warszawa
tel. + 48 22 295 00 30, fax + 48 22 295 00 31
e-mail: cprdip@cprdip.pl, www.cprdip.pl